

Rotterdam

Rotterdam (uitspraak (info / uitleg)) is een havenstad gelegen in het westen van Nederland, in de provincie Zuid-Holland. De stad is gelegen aan de Nieuwe Maas, een van de rivieren in de delta die gevormd wordt door de Rijn en de Maas. De haven van Rotterdam, lange tijd de grootste ter wereld, is de grootste en belangrijkste van Europa. Het havengebied strekt zich uit over een lengte van 40 kilometer.^[1]

De naam *Rotterdam* stamt uit de dertiende eeuw en verwijst naar een dam in de rivier de Rotte. De historische binnenstad werd in mei 1940 grotendeels verwoest door een Duits bombardement. Rotterdam staat bekend om haar vernieuwende architectuur.

Stadsgezicht met op de achtergrond de toren van de Laurenskerk (ca. 1660)

1 Geschiedenis

1.1 Geschiedenis tot de twintigste eeuw

De Beurs en Station Beurs dat aan het Luchtspoor was gelegen (1890-1905)

Sinds de negende eeuw lag op de plaats van het huidige stadscentrum van Rotterdam de nederzetting Rotta. Deze werd in de twaalfde eeuw onbewoonbaar door overstromingen van de rivier Rotte. Omstreeks 1260 werd in de Rotte een dam gelegd op de plek waar de Hoogstraat de Rotte kruist. Hieraan ontleent Rotterdam zijn naam. Rond deze dam ontstond een nederzetting waar men in eerste instantie leefde van visserij. Al snel werd het ook een handelsplaats en ontstonden de eerste havens. Op 17 maart 1299 kreeg Rotterdam van graaf Jan van Holland stadsrechten, maar die werden nog datzelfde jaar herroepen. Op 7 juni 1340 verleende graaf Willem IV van Holland ze definitief.^[2] In 1360 werd een stadsmuur ge-

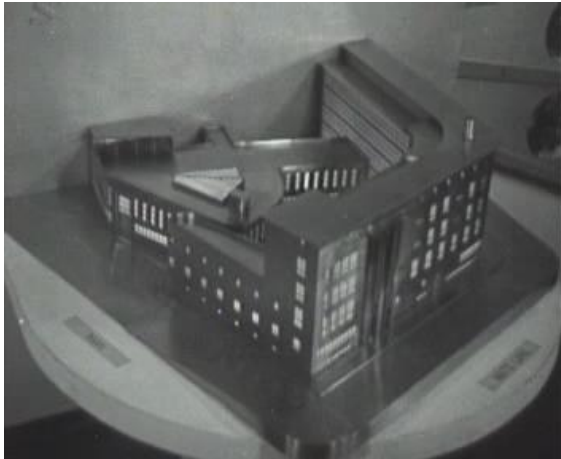

Delftvaart met op de achtergrond de Laurenskerk (1890-1905)

bouwd.

Jonker Frans (van Brederode) heeft tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten tussen 1488-1490 voor Rotterdam een belangrijke rol gespeeld. Door de oorlogen was de positie van Rotterdam als zijn uitvalsbasis in vergelijking met de omliggende steden enorm versterkt. Zo had het nabijgelegen Delft door hem vrijwel al zijn schepen verloren en Gouda de helft van de huizen. Dankzij jonker Frans werd Rotterdam definitief een stad van betekenis in Holland.

Tussen 1449 en 1525 bouwde men de laat-gotische Sint-Laurenskerk. In het middeleeuwse Rotterdam was dit het enige stenen gebouw. Het was een ambitieus project, Rotterdam bestond destijds uit ongeveer 1200 huizen.

Groot aantal maquettes op de tentoonstelling "Ontdek uw stad" uit 1937. De tentoonstelling geeft een overzicht van gerealiseerde en te realiseren plannen van de stad Rotterdam.

Luchtopname uit 1927 van de besneeuwde omgeving van Rotterdam, de buitenwijken en de havens. Te zien zijn de Leuehaven, Zalmhaven, Parkhaven, Sint Jobshaven, Schiehaven en de elektriciteitscentrale.

In 1572 werd Rotterdam geplunderd door troepen van de stadhouder van de Spaanse koning, de Henegouwer Maximiliaan van Hénin-Liétard. In 1573 koos de stad de kant van de Nederlandse Opstand. De stad had toen ongeveer 10.000 inwoners. Aan het eind van de 16e eeuw liet Johan van Oldenbarnevelt, die van 1576 tot 1586 raadpensionaris van de stad was, de Rotterdamse haven verder uitbouwen, waarmee de grondslag werd gelegd voor de belangrijke plaats die deze stad zich in de zeehandel zou verwerven. Bij de volkstelling van 1622 was het aantal inwoners gegroeid tot ongeveer 20.000. Tegen het eind van de 17e eeuw zouden het er zelfs 50.000 zijn.

Desondanks breidde de stad zich niet uit buiten zijn wallen en singels. De min of meer driehoekige ruimte tussen Coolsingel, Goudsesingel en de Nieuwe Maas bedroeg niet meer dan 140 hectare, dus de stad raakte overbevolkt. Pas na 1825 zou zij zich buiten deze enge grenzen gaan uitbreiden.

In de 19e eeuw werd de positie van Rotterdam als internationale haven bedreigd door de verzanding van de voornaamste verbindingen met zee, eerst het Scheur en daarna de Brielse Maas. Om dit probleem het hoofd te bieden werd tussen 1827 en 1830 onder koning Willem I (waarschijnlijk aanvankelijk "om met deze verbinding tussen de marinewerf te Rotterdam en de oorlogshaven Hellevoetsluits de belangen van de oorlogsvloot te dienen")^[3] door het eiland Voorne het Voornse kanaal gegraven, tussen Rotterdam en Hellevoetsluis. Naarmate de grootte der zeeschepen in de 19e eeuw meer en meer toenam, bleek dit kanaal evenwel niet aan de behoeften te voldoen. Ingenieur Pieter Caland ontwierp een ambitieus plan voor een nieuwe verbinding met de Noordzee. In 1866 werd begonnen met de uitvoering hiervan. Tussen 1866 en 1872 werd de Nieuwe Waterweg gegraven. Hierdoor ontstond samen met het Scheur en de Nieuwe Maas, een directe scheepvaartverbinding tussen Rotterdam en de Noordzee bij de Hoek van Holland. Na het openstellen van de Nieuwe Waterweg begon de onstuimige groei van Rotterdam. Er werden verschillende nieuwe havens aangelegd, waardoor de werkgelegenheid enorm toenam. Dit trok arbeiders uit alle windstreken aan. Het geld dat door de stad werd verdiend, besteedde men onder meer aan de bouw van statige panden in het centrum.

De stad werd op twee manieren uitgebreid: door annexatie van een aantal omliggende gemeenten en door de bouw van veel nieuwe wijken. De eerste golf van annexaties vond plaats aan het einde van de negentiende eeuw met Delfshaven (1886), Kralingen, een deel van Overschie en Charlois in 1895.

De havens werden in hoog tempo uitgebreid, onder invloed van mensen als Lodewijk Pincoffs en G.J. de Jongh. Steeds meer havens werden aangelegd, zoals de Maas-, Rijn- en Waalhavens. Aangetrokken door de werkgelegenheid die hieruit voortvloeide, verhuisden veel boeren, vooral uit Noord-Brabant, naar de stad. De heersende landbouwcrisis versterkte dit effect. Voor de nieuwkomers werden snel rijen goedkope woningen in elkaar gezet, vooral op zuid, op de linker-Maasoever, die daardoor al snel de *boerenzij* werd genoemd. Tussen 1880 en 1900 groeide de bevolking snel van 160.000 naar 315.000. In 1920 zou de bevolking zelfs al iets boven de 500.000 inwoners bedragen. In 1914 werd Hoek van Holland ingelijfd, waarna in 1933 Pernis en Hoogvliet volgden.

Aan het einde van de 19e eeuw was men reeds begonnen met de aanleg van de nieuwe wijken Cool, Crooswijk en het Nieuwe Westen. Vanaf ongeveer 1914 begon de verdere uitbreiding naar het westen, met achtereenvolgens Spangen, het Witte Dorp en Oud-Mathenesse.

Het centrum van Rotterdam kreeg ondertussen steeds meer allure. De stadswallen waren al enige tijd daarvoor afgebroken, maar de singels, die eveneens deel uitmaakten van vroegere verdedigingswerken, lagen er nog. Deze werden rond deze tijd grotendeels gedempt om meer ruimte te maken, onder meer voor het sterk toegenomen

verkeer. Ook dempte men grote stukken van de Rotte. Havenbaronnen en gemeente investeerden in prestigieuze gebouwen. Na het dempen van de Coolvest ontstond hier een ruime boulevard met een nieuw stadhuis, een chic postkantoor en de Beurs. Moderne architecten kregen een kans.

1.2 Twintigste eeuw

1.2.1 Eerste Wereldoorlog

Gedurende de Eerste Wereldoorlog was Rotterdam een spionnenstad vanwege de Nederlandse neutraliteit en de gunstige ligging tussen Engeland, Duitsland en bezet België.^[4] Al voor de oorlog begon hadden buitenlandse geheime diensten Rotterdam als basis gekozen. De Britse geheime dienst hield kantoor op de burelen van de Uranium Steamship Company aan de Boompjes. De Duitse geheime diensten werden geleid vanuit het Keizerlijke Duitse consulaat-generaal in het Witte Huis.

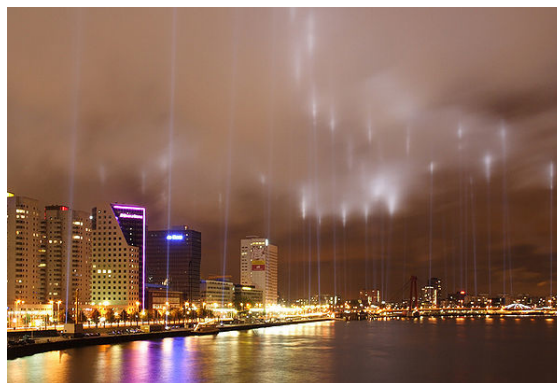
Er waren heel wat Nederlanders actief op het gebied van (contra)spionage. De Nederlandse regering kon dan wel neutraal zijn, niet iedere burger trok zich daar iets van aan. Een gedoogbeleid, gecombineerd met de eerder genoemde gunstige ligging, maakten van Rotterdam het grootste spionnenest van de Eerste Wereldoorlog.^[4]

1.2.2 Tweede Wereldoorlog

Centrum van Rotterdam na het puinruimen

Alles veranderde op 14 mei 1940. Nederland was op dat moment al vijf dagen in oorlog. Reeds op de eerste dag landden er vele Duitse parachutisten en luchtlandings-troepen rond Rotterdam-Zuid. Ook het Noordereiland was bezet. Het Nederlandse garnizoen, aangevoerd door infanterie en onderdelen van het Korps Mariniers hielden echter de Maasoever en Maasbruggen voortdurend onder schot, waardoor het de Duitsers niet lukte om het centrum te bereiken. Na enkele dagen hevige gevechten rond de brug stuurden de Duitsers in de ochtend van 14 mei

Het Brandgrensproject

een onderhandelaar. Er werd bedreigd met de vernietiging van de stad. De Duitsers bleken weinig geduld te hebben: om het verzet te breken, besloten de nazi's hun dreigement uit te voeren.

Het bombardement op Rotterdam, dat vroeg in de middag plaatsvond, duurde slechts een kwartier, maar de vernietigende uitwerking, mede door de brand die ontstond, was gigantisch. Meer dan 24.000 woningen werden in de as gelegd. Ongeveer 800 mensen vonden de dood en 80.000 Rotterdammers waren dakloos geworden. Toen de Duitsers nog diezelfde middag dreigden om op dezelfde manier ook Utrecht plat te gooien, was dit reden voor de Nederlandse opperbevelhebber Winkelmann tot capitulatie.

In Rotterdam was vrijwel het gehele centrum, het hart van de stad, veranderd in een smeulende puinhoop. Tegelijk met de bezetting begon ook het puinruimen. De Schie, ter hoogte van de huidige Schiekade, werd gedempt met het vele puin.

Gelukkig waren de Maasbruggen, bestaande uit de oude Willemsbrug en de daarnaast gelegen spoorbrug, niet vernield, zodat de weg- en spoorwegverbindingen tussen beide stadsdelen intact bleven.

Op 14 februari 1942 werd de Maastunnel, waarvan de bouw was begonnen in 1937, geopend. Het was de eerste autotunnel van Nederland.

Tijdens de bezettingstijd volgde ook de laatste grote annexatieronde. In 1941 werden in één klap de gemeenten Hillegersberg, Schiebroek, het resterende deel van Overschie, Kralingseveer en IJsselmonde bij Rotterdam gevoegd.

Op 31 maart 1943 bombardeerden de geallieerden bij vergissing een deel van Delfshaven, waarbij nog eens 326 mensen stierven en 400 gewond raakten. Ook de hongervinter (1944-1945) kostte in Rotterdam vele levens.

De gevolgen van de Jodenvervolging in Rotterdam zijn door de gemeentelijke herindelingen, de bombardementen en de vele rondtrekkende vluchtelingen moeilijk cijfermatig in kaart te brengen. Geschat wordt dat van de meer dan 11.000 'vulljuden' en 'halbjuden' die bij

aanvang van de bezetting werden geteld, er slechts 1400 de vervolging en het overige oorlogsgeweld hebben overleefd.^[5]

Op 10 en 11 november 1944 werd een **grote razzia** gehouden waarbij circa 50.000 mannen tussen 17 en 40 werden weggevoerd. Op de avond voor de razzia werd Rotterdam omsingeld door 8000 Duitse soldaten en werden alle belangrijke bruggen en pleinen bezet en het telefoonverkeer afgesloten. Een belangrijke verzamelplaats was **De Kuip**. De razzia werd systematisch uitgevoerd waardoor ontsnappen nauwelijks mogelijk was. Van de opgepakte Rotterdamse en Schiedamse mannen vertrokken er circa 20.000 te voet richting Utrecht, 20.000 werden per **Rijnaken** afgevoerd en 10.000 per trein. Van hen werden circa 10.000 man tewerkgesteld in het oosten van Nederland, de rest ging naar **arbeitslagers** in Duitsland.

Satellietfoto van Rotterdam

1.2.3 Na de Tweede Wereldoorlog

De wederopbouw van Rotterdam met o.a. de opening van de nieuwe Bijenkorf (1957)

De ontwikkeling van Rotterdam-Zuid

Na de oorlog begon de wederopbouw langs de lijnen van het Basisplan voor de Wederopbouw van Rotterdam. In

een drang naar vernieuwing en modernisering werden veel beschadigde gebouwen niet hersteld, maar gesloopt, zoals het gebouw van de Bijenkorf van Dudok.

In de jaren vijftig was de wederopbouw in volle gang. Rotterdam kreeg het imago van 'werkstad' en ontwikkelde zich tot een toonbeeld van moderniteit. In 1953 vond de opening van de Lijnbaan plaats, de eerste autovrije winkelstraat in Europa. Het vooruitstrevende ontwerp trok internationaal veel aandacht. Het nieuwe Centraal Station kwam in 1957 gereed, met ernaast het op dat ogenblik hypermoderne Groothandelsgebouw uit 1953. Ter gelegenheid van de Floriade richtte men in 1960 de Euromast op. Samen met het beroemde beeld 'De Verwoeste Stad' van Ossip Zadkine werd de Euromast een symbool van het naoorlogse Rotterdam. In 1970 werd de Euromast verhoogd door er een *Space Tower* op te zetten, waarmee de totale hoogte op 185 meter kwam.

Ter leniging van de woningnood stampte de gemeente in hoog tempo enkele nieuwe wijken met veel flats uit de grond, zoals Pendrecht, Zuidwijk, Lombardijen, Ommoord en Zevenkamp.

Tegelijk met het herstel van de havens ontwikkelde men ook plannen om stad en havengebied los te koppelen. Dit wilde men bereiken door nieuwe havengebieden aan te leggen in de richting van de zee. Achtereenvolgens legde men ten zuiden van de Nieuwe Waterweg het Botlekgebied, Europoort en de Maasvlakte aan, met enorme tankopslagcapaciteit voor ruwe olie. In Pernis, Rozenburg en verder westwaarts verrezen grote raffinaderijen. De havenactiviteiten groeiden nu zo snel dat de Rotterdamse haven in 1962 de grootste haven van de wereld werd.

In 1960 begon de aanleg van de metro, die in 1968 geopend werd als eerste metro in Nederland. Hiermee werden de wijken 'op zuid' verbonden met het centrum. In 1970 vond nabij Zuidplein de opening van de nieuwe Ahoy-hallen plaats.

Mede door de bebouwing van het Weena kreeg Rotterdam in de jaren negentig een skyline met diver-

3 Demografie

Rotterdam heeft, na de toevoeging van Rozenburg in 2010, 625.472 inwoners. Bij de gemeente Rotterdam hoort bovendien ook Hoek van Holland, aan de monding van de zeehaven. Na het openstellen van de Nieuwe Waterweg in 1875 begon de onstuimige groei van de haven en bevolking van Rotterdam: in 25 jaar tijd groeide de bevolking met circa 200.000 inwoners. De meeste “bootwerkers” kwamen uit Noord-Brabant, Zeeland en België om in de snel groeiende haven te werken. In de jaren zestig en zeventig kwamen veel immigranten uit Italië, Spanje, Marokko, Turkije, Joegoslavië en Griekenland. Ook woont er een zeer grote bevolkingsgroep van Chinezen, Antillianen, Surinamers, mensen van de Grote Antillen en Kaapverdianen in de stad. In totaal bestaat 46% van de Rotterdamse bevolking uit bewoners van allochtone afkomst.^[7]

3.1 Afkomst bevolking

De bewoners van Rotterdam vormen een bont geschaakte cultuur: zo waren er op 1 januari 2008 51.885 mensen ingeschreven met een Surinaamse, 45.699 met een Turkse, 37.476 met een Marokkaanse, 19.562 met een Antilliaanse en 14.971 met een Kaapverdische culturele achtergrond.^[7] In 2009 leefden 173 verschillende nationaliteiten in Rotterdam. Een groot deel van de bewoners met een Nederlandse achtergrond heeft Brabantse voorouders; deze trokken al vanaf de 19e eeuw als arbeiders naar de haven van Rotterdam.

Bron: Buurtmonitor Rotterdam

3.2 Religie

Volgens het CBS hing in 2013 42 procent van de Rotterdammers een geloof aan: 14,7% was katholiek, 13,3% islamitisch, ongeveer 8% protestants en 6% hing een ander geloof aan.

3.3 Leeftijdsgroepen

Bron: Buurtmonitor Rotterdam

4 Oeververbindingen

4.1 Veerdiensten

Reeds in de middeleeuwen werd middels veerdiensten overgezet, geroeid en zeilend. In 1901 werden twee rederijen opgericht, die de verbinding met stoomponten gingen verzorgen:

Heen en Weer III

Drie bekende Rotterdamse bruggen: de Hef, Willemsbrug en Erasmusbrug

De Erasmusbrug (de Zwaan)

- de gemeentelijke Rotterdamse Reederij Heen en Weer met de voetveren *Heen en Weer I t/m III* en
- de firma K. Bohré & Co. Maatschappij tot Exploitatie van Overzetzdiensten te Rotterdam, met de voetveren *Padang I t/m 10*.

Naar verluidt nam deze firma het echter niet zo nauw met de verzorging van de schepen en het financieel bewind. In 1909 werd de pachtvergunning van Bohré ingetrokken en per 1 januari 1909 werden de diensten en de 10 schepen van Bohré overgenomen en toegevoegd aan die van de Rotterdamse gemeentelijke rederij. Daarbij kregen de schepen de namen *Heen en Weer IV t/m XIII*. Daarna liet de gemeente nog drie voetveren bouwen met de namen *Heen en Weer XIV t/m XVI* en vijf wagenveren. De eerste twee, uit 1911, bleken niet goed te werken en er werden drie betere gebouwd.

Na de oorlog werden de stoomponten gemoderniseerd en werden er in Alphen aan den Rijn dieselmotoren in geplaatst. Heen-en-Weerbootjes die daar nog steeds mee varen zijn:

- de Heen en Weer III, als wachtschip *Fram* voor Scouting in Barendrecht;
- de Heen en Weer X, als wachtschip *Boekanier* voor Scouting in Rotterdam;
- de Heen en Weer XV, als woonschip *Aalscholver* in Zutphen.

In de stad zelf kende men onder meer de veerdiensten

- Boompjes - Antwerpsehoofd - Nassaukade;
- Willemsplein - Prinsehoofd - Wilhelminakade/Parallelweg;
- Veerkade - Koninginnehoofd - Linkerveerdam

en zo door tot aan Maassluis.

De Rotterdamse metro werd geopend op 9 februari 1968 en verving de veren en de tramlijnen over de Maasbruggen. De gemeentelijke veren werden die dag opgeheven en de schepen opgelegd in de Dokhaven, Charlois.

Moderne veerdiensten varen met vele malen snellere schepen. Zo kennen we in Rotterdam de Aqualiner, die een verbinding tussen de stad en de Heijplaat verzorgt. Beeldbepalend op de rivier zijn de watertaxi's en de waterbussen. Ook de schepen van de Spido en Koninklijke Roeiers Vereniging Eendracht halen en brengen zo nodig mensen over de rivier.

4.2 Bruggen

Aanvankelijk werd het bouwen van bruggen vermeden in verband met de inherente hinder van de scheepvaart. In 1870 werd de Koninginnebrug over de Koningshaven aangelegd. Pas in 1878 werd de eerste oeververbinding over de Nieuwe Maas geopend: de (oude) Willemsbrug. Tot de bouw van de Erasmusbrug, ruim een eeuw later, lagen er geen bruggen over de Nieuwe Maas ten westen van de locatie van deze brug. In het verlengde van de oude Willemsburg, iets ten oosten van de Koninginnebrug, lag (en ligt) De Hef, oorspronkelijk eveneens geopend in 1878 maar in de jaren twintig van de volgende eeuw ingrijpend verbouwd. Andere bruggen over de Nieuwe Maas zijn:

- de Van Brienoordbrug (geopend in 1964, in 1990 verdubbeld);
- de 'nieuwe' Willemsbrug (geopend in 1981, de opening was de eerste officiële handeling van prins Willem-Alexander. De brug ligt iets oostelijk van de locatie van de 'oude' Willemsbrug, die na de opening van de nieuwe brug gesloopt werd);
- de Erasmusbrug (1996, architect Ben van Berkel).

Over de Oude Maas ligt de Botlekbrug. De huidige brug dateert van 1955, maar het is de bedoeling dat in 2015 een vervangende brug geopend zal worden.

4.3 Tunnels

- Maastunnel (gebouwd 1937-1942; geopend tijdens de Duitse bezetting)
- Beneluxtunnel (in gebruik genomen 1967, 2002)
- Botlektunnel (in gebruik genomen 1980)
- Burgemeester Thomassentunnel (in gebruik genomen 2004)
- Metrotunnels (in gebruik genomen vanaf 1968)
- Willemsspoortunnel (in gebruik genomen 1993)

5 Cultuur

5.1 Kunst en cultuur

5.2 Uitgaansleven

Het uitgaansleven telt vele cafés, voornamelijk rond het Stadhuisplein, de Oude Haven, de Witte de Withstraat en het Schouwburgplein. Daarnaast zijn er een aantal clubs en discotheken. Buiten deze vaste locaties is Rotterdam

een echte evenementenstad en al meerdere malen uitgeroepen tot evenementenstad van Nederland. Informatie hierover wordt bijgehouden door websites als het *Rotterdams Uitburo*^[8] en *We Own Rotterdam*.^[9]

5.3 Media

In Rotterdam is er regionale radio en televisie, zoals Regio TV Rotterdam, RTV Rijnmond en OPEN Rotterdam. De lokale jongerenzender is FunX.

Daarnaast zijn de volgende kranten in Rotterdam gevestigd:

Landelijk

- Algemeen Dagblad

Regionaal

- AD Rotterdams Dagblad
- Maasstad
- De Havenloods
- De Botlek
- Metro editie Rotterdam
- De Echo
- De Oud-Rotterdammer

Tot december 2012 hoorden daar ook de landelijke kranten NRC Handelsblad en nrc.next bij.

6 Architectuur

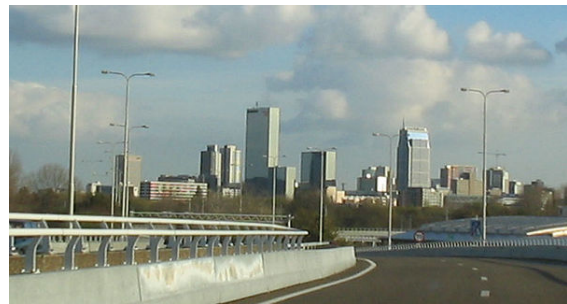

Wilhelminapier

Doordat het centrum van Rotterdam op enkele historische gebouwen na in de Tweede Wereldoorlog grotendeels is verwoest, was en is er veel ruimte voor nieuwbouw. Rotterdam is dan ook, in tegenstelling tot veel andere oude Nederlandse steden, een moderne stad. De stad

Kop van Zuid

De skyline van Rotterdam

Gebouw Delftse Poort

profileert zich als internationale architectuurstad met veel wolkenkrabbers, ook wel aangeduid als *Manhattan aan de Maas*.

Rotterdam is de enige hoogbouwstad in Nederland met

Euromast en ventilatiegebouw Maastunnel

Bibliotheek (Stofzuiger), Blaaktoren (Het Potlood) en de Kubuswoningen

Gezicht op de nieuwbouw in Rotterdam-Zuid

een echte skyline. Rotterdam staat samen met Frankfurt, Madrid, Parijs, Moskou, Warschau en Londen in de Europese top van steden met hoogbouw.

Kop van Zuid

Nog steeds wordt er gebouwd in het gebied rond de Nieuwe Maas. Een voorbeeld hiervan is de Kop van Zuid inclusief de Wilhelminapier. Op deze plaats werden de hoogste wolkenkrabbers van Nederland gerealiseerd: de woontoren New Orleans (160 meter) en het kantoorgebouw Maastoren (164 meter). In 2013 moeten hier ook

Voormalig hoofdkantoor Holland-Amerika Lijn (nu Hotel New York) met ernaast de wolkenkrabber Montevideo

Laurentius- en Elisabethkathedraal

De Baltimore (171 meter), Havana (154 meter) en De Rotterdam (149,1 meter) vrijzjen. Vlak naast de New Orleans komen drie 70 meter hoge woontorens: San Francisco, Philadelphia en Boston.

Rotterdam-Centrum

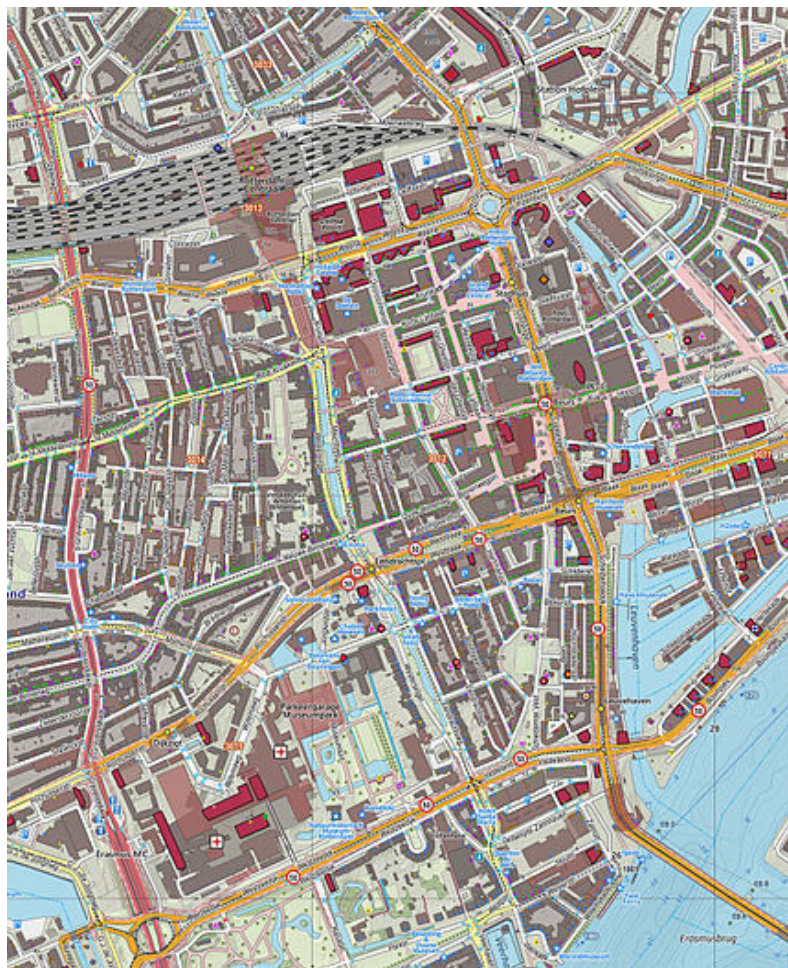
Ook in Rotterdam-Centrum zullen er volgens de plannen nieuwe wolkenkrabbers herrijzen. Van 2005-2014 is, nadat eerst het oude station gesloopt werd, een nieuw centraal station gebouwd. Het eerste deel, de reizigerspassage, werd in november 2012 in gebruik genomen. De rest van het station was begin 2014 klaar (op 13 maart 2014 officieel door de koning geopend).^[10] In de omgeving van het toekomstige centraal station zijn het Schiekadeblok, het Weenapoint en nog enkele complexen gepland. Hierin zullen zich naar verwachting torens bevinden waarvan de hoogte kan oplopen tot zo'n 230 meter.

Lijnbaan en Coolsingel

In het winkelcentrum Lijnbaan wordt gebouwd aan een 70,52 meter hoog kantoorgebouw van 16 verdiepingen. In het centrum van Rotterdam naast De Bijenkorf aan de voet van de Koopgoot en de Lijnbaan komt de 70 meter hoge B'Tower. Op de hoek van de Coolsingel en de Kruiskade komt een 156 meter hoge blikvanger, ontworpen door de Franse architect Christian de Portzamparc, genaamd Coolsingeltoren (156 meter). Behalve een middelgroot theater moet de toren ruimte bieden aan kantoren, parkeergelegenheid en horeca. Het definitieve ontwerp van de toren zal door ontwikkelaars, potentiële huurders en de gemeente worden vastgesteld.

Zalmhaven

Aan de rechter Maasoever zijn plannen voor een Zalmhaven (complex) (185 meter).

Centrumkaart van Rotterdam, met bezienswaardigheden. De rood gemarkeerde gebouwen geven hoogbouw aan.

6.1 Straten, pleinen, buurten en bouwwerken

Door de grote schade die de stad in de Tweede Wereldoorlog heeft opgelopen, heeft Rotterdam in het centrum nog maar weinig historische panden. (Vrijwel alle wijken en buurten om de stad heen hebben daarentegen nog heel veel historische panden) De stad heeft daarentegen wel veel recente, moderne bezienswaardigheden. De volgende plaatsen en bouwwerken zijn bepalend voor het stadsbeeld van Rotterdam of op andere wijze belangrijk voor de stad.

Het beeld van het centrum van de stad wordt bepaald door een aantal grote straten en pleinen, met name de Coolsingel, het Hofplein, het Weena, het Schouwburgplein, winkelcentrum Lijnbaan, Meent, het Beursplein met de Koopgoot. In dit gebied bevinden zich onder andere het stadhuis en de beurs aan de Coolsingel en de Laurenskerk aan de Binnenrotte.

Delfshaven is een van de overgebleven vooroorlogse pittoreske buurten met onder meer het *Zakkendragershuisje*, het geboortehuis van Piet Hein en museum De Dubbele Palmboom. Uit de Oude of Pelgrimvaderskerk aan

de haven van Delfshaven vertrokken de eerste kolonisten, via Engeland, naar het Noord-Amerikaanse continent. In Delfshaven bevindt zich ook de Westzeedijk met het Museumpark.

Overige buurten/wijken zoals Cool, Het Scheepvaartkwartier, het Oude en Nieuwe Westen, Kralingen, Crooswijk, het Oude Noorden en Hillegersberg zijn ook nog grotendeels vooroorlogse wijken met veel vooroorlogse panden en bebouwing. Het Scheepvaartkwartier en Kralingen zijn hiervan de chicste wijken van de stad, met grote, rijk gedetailleerde historische panden of (kantoor)villa's.

Langs de oevers van de Nieuwe Maas bevinden zich de Maasboulevard, het Witte Huis en de Oude Binnenhaven.

De Nieuwe Maas wordt overbrugd door enkele grote bruggen, waarvan de Erasmusbrug de bekendste is. Tevens is er een anderhalf kilometer lange tunnel, de Maastunnel, die beide oevers verbindt. Ook de Nieuwe Maas zelf is een belangrijke verkeersaders, voor vrachten en passagiersschepen. Toeristen maken graag gebruik van de Spido-havenrondvaartboten. Deze vertrekken vanaf het Willemsplein in het scheepvaartkwartier naar allerlei bezienswaardigheden in het gehele havengebied.

Op Zuid, aan de andere zijde van de Nieuwe Maas, bevindt zich het voetbalstadion De Kuip. Begin jaren dertig besloot een groep zakenlieden dat Rotterdam een eigen stadion moest bezitten, als antwoord op het Olympisch Stadion in Amsterdam. Uiteindelijk werd voor een constructie gekozen waarbij de tweede ring met zitplaatsen aan een stalen constructie hing. Daarmee was het Stadion Feyenoord het eerste stadion in Europa dat deze nieuwe bouw toepaste. Als voorbeeld diende het stadion van de Amerikaanse honkbalclub New York Yankees.

Op Zuid liggen verder nog het Winkelcentrum Zuidplein, met OV-knooppunt, en de Oranjeboomstraat, een doorgaande verkeersroute van Station Rotterdam Zuid tot aan de Maasbruggen.

In de drukke stad bevinden zich enkele grote en kleinere parken: Het Euromastpark, het Kralingse Bos met de Kralingse Plas (noord); het Zuiderpark (zuid), Vroesepark (noordwest).

Bepaalde delen van Rotterdam zijn uitgeroepen tot beschermd stadsgezicht: Blijdorp / Bergpolder, Delfshaven (met uitbreiding), Heemraadsingel-Mathenesserlaan, Kralingen-Midden, het Scheepvaartkwartier, het Noordereiland, Tuindorp Vreewijk en Waterproject.

6.2 Memorabilia

- Het beeld van Johan van Oldenbarnevelt voor het stadhuis.
- Het beeld van Gerrit de Jongh, havenbouwer van Rotterdam (1845-1917), in het Museumpark.

- Het beeld van Erasmus, oftewel "Erasmus van Rotterdam", nabij de Laurenskerk, het oudste standbeeld van een seculier persoon in Nederland.
- Het beeld van Piet Hein in Delfshaven.
- Het beeld "De verwoeste stad" van Ossip Zadkine, ter herdenking van de bombardementen.
- Loods 24, Stieltjesstraat, Rotterdam-Zuid, een oude, ommuurde havenloods waar van 1942 tot en met 1945 meer dan 12.000 joodse Rotterdammers werden samengebracht om via kamp Westerbork naar Duitse concentratiekampen te worden gebracht.
- De Directieket van architect J.J.P. Oud, vertegenwoordiger van De Stijl bij het Witte Dorp, een bekend voorbeeld van de sociale woningbouw uit 1922-'23.
- Een reconstructie in staal van de Delftsche Poort aan het Pompenburg.
- Mariniersmonument, Oostplein, ter herdenking van de gesneuvelde mariniers in de meidagen van 1940.

6.3 Nieuwbouw in Rotterdam

Rotterdam is een stad met veel hoogbouw. Na het Duitse bombardement in 1940 was het centrum van de stad grotendeels vernietigd, na 1945 kwam daar een op ruime schaal geprojecteerd nieuw stadshart tot stand, waar tot aan de dag van vandaag aan gewerkt wordt.

6.4 Toekomstige hoge gebouwen

6.5 Brandgrens van Rotterdam

Het als gevolg van de Duitse aanval - en daarop volgende branden - verwoeste gebied staat in Rotterdam bekend als 'de brandgrens'. Rotterdam heeft na de oorlog gekozen voor vernieuwing van de binnenstad en niet voor herbouw. Lange tijd werd in Rotterdam de wederopbouw gevierd en wel op 18 mei, de dag waarop werd begonnen met puinruimen. Vooruitkijken en niet terugblikken was het devies.

Het oude centrum is verdwenen en anders dan in de meeste steden is de band met het verleden nauwelijks zichtbaar in de bebouwde omgeving. Wie het verhaal van de stad wil vertellen, aan oude en nieuwe Rotterdammers, mist een concreet aanknopingspunt. Daarom besloot het gemeentebestuur in 2006 dat de brandgrens de komende jaren blijvend wordt gemarkeerd met behulp van fraai vorm gegeven lampjes in het plaveisel: de brandgrens als *plaats van herinnering*. Voor de markering werd een prijsvraag uitgeschreven die werd gewonnen door Adriaan Geuze. In mei 2009 is het eerste deel van de markering opgeleverd. In mei 2010 was het ruim 12 km lange lint voltooid.

Eerder, in 2007 en 2008, was de brandgrens incidenteel verlicht met reusachtige schijnwerpers. Meer dan honderd lampen schenen omhoog en gaven de skyline van Rotterdam een extra dimensie. Het exacte tracé van de brandgrens is in kaart gebracht door ir. Koos Hage.^[11]

7 Economie

Luchtfoto van de haven van Rotterdam

Markt op de Binnenrotte

7.1 Haven

Rotterdam ligt centraal ten opzichte van het achterland en heeft zich mede daardoor kunnen ontwikkelen tot de grootste havenstad van Europa op het gebied van overslag van massagoederen, ook wel *bulkoverslag* genoemd. Aardolie neemt daarbij de eerste plaats in. Verder is Rotterdam met afstand de belangrijkste containerhaven van Europa. De havenactiviteiten zijn geleidelijk verschoven naar de oevers van de Nieuwe Waterweg en met name de Maasvlakte; sinds 1985 zijn ze niet meer in het centrum van de stad te vinden. Het Havenbedrijf Rotterdam is verzelfstandigd.

Rotterdam is zijn positie als grootste haven ter wereld sinds 2004 kwijt. De explosief groeiende economie van

China bracht Shanghai op nummer één en Singapore op nummer twee. De positie van Rotterdam ten opzichte van concurrenten Antwerpen en Hamburg als 'Gateway to Europe' bleef echter ruimschoots onaangetast. De haven verwerkte in 2004 een recordhoeveelheid van 354 miljoen ton, 8 procent meer dan het jaar daarvoor. Shanghai haalde 380 miljoen ton en Singapore 370 miljoen ton.^[12]

Op het moment wordt de Tweede Maasvlakte ontwikkeld, omdat in het bestaande haven- en industriegebied geen plaats meer is voor nieuwe grootschalige activiteiten. Door in de Noordzee nieuw land te creëren kan de Rotterdamse haven zich verder ontwikkelen, hetgeen van belang is voor de regionale en Nederlandse economie.

7.2 Bedrijfsleven

Rotterdam is de vestigingsplaats van een groot aantal bedrijven, waarvan de bekendste zijn: Unilever, Mittal Steel, Nationale Nederlanden en Robeco. Gerelateerd aan de haven zijn er handelscentra gericht op één land gevestigd zoals het Korean Trade & Distribution Center. De nieuwe vestiging van het European China Center wordt in 2011 bij de Rijnhaven gebouwd.

7.3 Winkels en markten

In het centrum van Rotterdam is een groot winkelgebied met onder andere de Koopgoot, de Lijnbaan, de Hoogstraat en het winkelcentrum Plaza. Verder heeft Rotterdam het winkelcentrum Zuidplein in Rotterdam-Zuid, de winkel- en woonmall Alexandrium in Prins Alexander en vele kleinere winkelcentra verspreid over de gehele stad.

De koopavonden zijn op vrijdag. In het centrum van Rotterdam zijn de winkels iedere zondagmiddag geopend.

In Rotterdam zijn 14 weekmarkten. De twee grootste zijn die op de Binnenrotte in het centrum (op dinsdag en zaterdag) en die bij het Afrikaanderplein in Rotterdam-Zuid (op woensdag en zaterdag). In 2014 is bij de Binnenrotte ook een dagelijks geopende, overdekte markthal geopend met 110 kramen. Op de eerste twee verdiepingen van de markthal bevinden zich horeca en winkels. Van de tweede verdieping tot de elfde verdieping zullen er luxe appartementen komen.

8 Onderwijs

Studeren in Rotterdam kan op verschillende onderwijsniveaus. Het loopt uiteen van MBO, HBO tot Universiteit. In Rotterdam studeren 58.668 studenten.^[13]

De onderwijsinstellingen die te vinden zijn in Rotterdam zijn:

Wetenschappelijk

Gebouw van de Erasmus Universiteit

- Erasmus Universiteit Rotterdam

Hoger en speciaal onderwijs

- Academie van Bouwkunst
- Rotterdamse Dansacademie (Codarts)
- EuroCollege Hogeschool
- Hogeschool Inholland
- Hogeschool Tio
- Hogeschool Rotterdam
- Koninklijke Auris Groep (instituut voor onderzoek en speciaal onderwijs voor doven en slechthorenden)
- Rotterdams Conservatorium (codarts)
- Thomas More Hogeschool (pabo)
- Willem de Kooning Academie (Academie voor beeldende kunsten en onderdeel van de Hogeschool Rotterdam)

Overige bekende onderwijsinstellingen

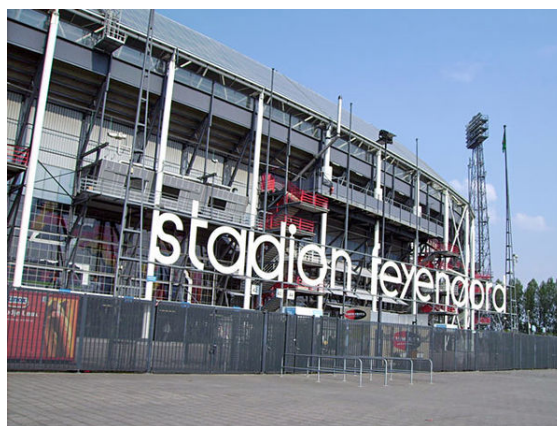
- Albeda College
- Erasmiaans Gymnasium
- Grafisch Lyceum Rotterdam
- Koninklijke Auris Groep
- Marnix Gymnasium

- ROC Zadkine
- Scheepvaart en Transport College
- Hout- en Meubileringscollege
- Libanon Lyceum

9 Volksgezondheid en sport

9.1 Gezondheidszorg

9.2 Sport

Stadion Feijenoord

Rotterdam organiseert enkele belangrijke sporttoernooien en -evenementen

- Marathon van Rotterdam
- Rotterdam on Wheels
- ABN AMRO - World Tennis Tournament
- World Port Tournament (Honkbal)
- Port of Rotterdam Tournament (Voetbal)
- Bavaria City Racing
- Red Bull Air Race Rotterdam
- Proloog en start van de eerste etappe van de Tour de France 2010
- EK vrouwenboksen 2011 in het Topsportcentrum Rotterdam. Dit is het eerste internationale boksevenement in Nederland.

Rotterdam is daarnaast ook de thuishaven van heel wat bekende en minder bekende sportclubs. Vooral in de hoogste voetbaldivisies is Rotterdam met drie clubs goed vertegenwoordigd.

- Eredivisieclub Feyenoord - Stadion Feijenoord, ook wel “De Kuip” genoemd.
- Eredivisieclub Excelsior - Stadion Woudestein.
- Eerstedivisieclub Sparta Rotterdam - Sparta Stadion, ook wel “Het Kasteel” genoemd.

Verder is Rotterdam met andere sporten ook goed vertegenwoordigd op landelijk niveau.

- ARSR Skadi, succesvolle roeivereniging met meerdere Varsity-overwinningen en (inter)nationaal blikkende roeiers.
- DOOR Neptunus, succesvolle honkbalclub uitkomend in de honkbal hoofdklasse, geldt ook voor Sparta/Feyenoord.
- VC Nesseland, succesvolle volleybalploeg bij de mannen, maar ook de vrouwen komen uit in de A-League.
- HC Rotterdam, hockeyclub waarbij de mannen uitkomen in de Hoofdklasse hockey.
- VOC (sportclub), Voetbal en cricketclub waarvan het cricketteam goed presteert in de Hoofdklasse cricket.
- Rotterdam Trojans, American-footballclub uitkomende in de hoogste divisie.
- Rotterdam Challengers, basketbalploeg uitkomend in de eredivisie basketbal.
- Feijenoord van Teylingen, meervoudig landskampioen tafeltennis.
- Rotterdam Atletiek, atletiekvereniging succesvol in de eredivisie bij zowel de mannen als de vrouwen.

In december 2008 onthulde burgemeester Opstelten de plannen voor een “nieuwe Kuip”, een project dat in 2013 werd afgevoerd. Er zijn ook plannen voor een nieuw Spartastadion. Dit moet komen in de Spaanse polder, een industrieterrein, maar deze plannen zijn nog niet concreet.

10 Verkeer en vervoer

10.1 Wegverkeer

Rotterdam is bereikbaar via diverse autosnelwegen, zoals de

- A13 Rotterdam - Delft - Den Haag (- Amsterdam via A4)

- A15 Rozenburg - Rotterdam - Ridderkerk - Nijmegen
- A16 Rotterdam - Dordrecht - Breda (- Antwerpen via A1)
- A20 Hoek van Holland - Rotterdam - Gouda (- Utrecht via A12)
- A29 Rotterdam - Hellegatsplein - Dinteloord

Sinds 2010 is de gemeente bezig met de realisering van stadsroutes in Rotterdam en omstreken.

10.2 Luchthaven

Rotterdam heeft ook een eigen luchthaven: Rotterdam The Hague Airport, in de volksmond Zestienhoven, naar de polder waarin zij ligt.

10.3 Openbaar vervoer

De Rotterdamse metro

Het stadsvervoerbedrijf RET exploiteert (sinds 1927) in Rotterdam e.o. trams en bussen en sinds 1968 ook metro's. De metro heeft inmiddels vijf lijnen: A, B, C, D en E. Deze laatste lijn rijdt via een geboorde tunnel en de voormalige Hofpleinlijn tussen Rotterdam en station Den Haag Centraal en is onderdeel van RandstadRail.

Tram: De RET heeft 9 tramlijnen. 2, 4, 7, 8, 20, 21, 23, 24 en 25. De lijnen 20, 21, 23, 24 en 25 zijn trampluslijnen, deze zijn sneller en de trams rijden veelal op vrije banen.

Per trein is Rotterdam vanaf diverse stations rechtstreeks te bereiken. Rechtstreekse bestemmingen zijn onder andere Hoek van Holland, Den Haag, Leiden, Haarlem, Schiphol, Amsterdam, Utrecht, Enschede, Groningen, Leeuwarden, Dordrecht, Breda, Eindhoven, Venlo, Roosendaal, Vlissingen, Antwerpen, Brussel en Parijs.

Ook is het dagelijks mogelijk om met de Thalys naar Parijs te reizen. 's Zomers is het ook mogelijk om rechtstreeks naar bestemmingen zoals Avignon en Marseille te reizen. 's Winters is Bourg-Saint-Maurice rechtstreeks

bereikbaar. Deze bestemmingen zijn in de genoemde periode één keer per week op zaterdag te bereiken met de Thalys.

Vanaf Rotterdam rijdt ook de Fyra, tegenwoordig Intercity Direct, in de richtingen Schiphol - Amsterdam Centraal en Breda.

Het meeste treinverkeer komt van en naar station Rotterdam Centraal aan het Stationsplein. Rotterdam Centraal werd tussen 2007 en 2013 vervangen door een nieuwe OV-Terminal. In deze OV-Terminal komen alle soorten van openbaar vervoer bij elkaar, te weten tram, bus, metro, randstadrail en trein. De nieuwe terminal is gebouwd voor het verwachte reizigersaantal van 300.000 in 2030. Andere stations in Rotterdam zijn Rotterdam Alexander, Blaak, Lombardijen, Noord, Zuid en de halte Rotterdam Stadion (alleen bij evenementen). Binnen de Rotterdamse gemeentegrenzen liggen ook nog de stations Hoek van Holland Haven en Hoek van Holland Strand.

11 Politiek

Het stadhuis van Rotterdam

11.1 Stadsbestuur

De gemeenteraad van Rotterdam bestaat uit 45 leden. Leefbaar Rotterdam is de grootste politieke partij in Rotterdam met 14 zetels. De Partij van de Arbeid heeft 8 zetels. D66 heeft 6 zetels; de SP 5 zetels; de VVD en CDA hebben elk 3 zetels. GroenLinks en Nida Rotterdam hebben elk twee zetels; en CU/SGP en Partij voor de Dieren hebben elk één zetel.^[14]

Het college van burgemeester en wethouders bestaat sinds 2014 uit Leefbaar Rotterdam, D66 en het CDA. Ahmed Aboutaleb (PvdA) is sinds januari 2009 burgemeester van Rotterdam.

11.2 Stedenbanden

Rotterdam heeft meerdere partner- en zustersteden en zusterhavens.^{[15][16]}

13 zustersteden

- Baltimore (Verenigde Staten), sinds 1985
- Boergas (Bulgarije), sinds 1976
- Constanța (Roemenië), sinds 1976
- Dresden (Duitsland), sinds 1988
- Esch-sur-Alzette (Luxemburg), sinds 1958
- Gdańsk (Polen), sinds 1977
- Havana (Cuba), sinds 1983
- Keulen (Duitsland), sinds 1958^[17]
- Luik (België), sinds 1958
- Rijsel/Lille (Frankrijk), sinds 1958
- Shanghai (China), sinds 1979
- Sint-Petersburg (Rusland), sinds 1984
- Turijn (Italië), sinds 1958

12 partnersteden

- Antwerpen (België), sinds 1940
- Bazel (Zwitserland), sinds 1945
- Boedapest (Hongarije), sinds 1991
- Bratislava (Slowakije), sinds 1991
- Duisburg (Duitsland), sinds 1950
- Durban (Zuid-Afrika), sinds 1991
- Hull (Verenigd Koninkrijk), sinds 1936
- Jakarta (Indonesië), sinds 1983
- Neurenberg (Duitsland), sinds 1961
- Osaka (Japan), sinds 1984
- Oslo (Noorwegen), sinds 1945
- Praag (Tsjechië), sinds 1991

4 zusterhavens

- Busan (Zuid-Korea), sinds 1987
- Kobe (Japan), sinds 1967
- Seattle (Verenigde Staten), sinds 1969
- Tokio (Japan), sinds 1989

12 Bekende Rotterdammers

13 Onderscheidingen

- de *Van Oldenbarneveltpenning*, is de hoogste gemeentelijke onderscheiding voor mensen die zeer grote verdiensten hebben gehad voor de wetenschap, de economie, de kunst en cultuur of voor het bestuur in Rotterdam. Deze penning wordt hooguit eenmaal per jaar uitgereikt.
- de *Wolfert van Borselenpenning* is bedoeld voor personen die activiteiten hebben ontplooid in een leidinggevende functie op verschillende terreinen van de Rotterdamse samenleving.
- de *Erasmusspeld* kan worden uitgereikt aan personen die zich lange tijd op sociaal, cultureel, economisch of sportief gebied verdienstelijk hebben gemaakt voor de Rotterdamse samenleving.
- het *Oog van Rotterdam* kan worden uitgereikt aan Rotterdammers die bijgedragen hebben aan de verbetering van de veiligheid en de leefbaarheid in Rotterdam. Zij moeten actie hebben ondernomen om te voorkomen dat anderen schade opliepen en zonder zichzelf daarbij in gevaar te brengen. Ook moet het optreden in Rotterdam op straat zijn gebeurd. Verder mogen de kandidaten geen agent, brandweerman of bijvoorbeeld ambulancemedewerker van beroep zijn.

14 Naamgeving

In de huidige straatnaam wordt Rotterdam ook wel aangeduid met *Roffa* of *Rotto*. Van eerdere datum is de benaming *Rotjeknar*. Hierop ontstond het (voornamelijk door niet-Rotterdammers gebruikte) enigszins neerbuijgende *Rotjeknor*.^[18]

Rotterdam is naamgever van de plaatsen Rotterdam (New York, Verenigde Staten), Rotterdam (Limpopo, Zuid-Afrika) en Rotterdam (Oost-Kaap, Zuid-Afrika). Ook in West-Suriname heeft een plaats met de naam bestaan. De plaats is echter overstroomd en in de oceaan verdwenen; later is 30 kilometer zuidelijker Nieuw Nickerie gebouwd.

De *Rotterdam* is een van de grootste en bekendste schepen van de Holland-Amerika Lijn, in de vaart genomen in 1959. Sinds 2008 ligt het schip in Katendrecht afgemeerd om onder andere als hotel dienst te doen.

De *Zr.Ms. Rotterdam* is een van de twee LPD's (landing platform dock) die in het bezit zijn van de Nederlandse Koninklijke Marine. Het schip wordt gebruikt voor embarkatie van eenheden van het Korps Mariniers. Met zijn 166 meter en 10 dekken is het een van de grotere schepen van de Nederlandse vloot.

In november 2013 is het gebouw *De Rotterdam* opgeleverd. Dit gebouw, met de slogan "The Vertical City" is een ontwerp van Rem Koolhaas, van het ontwerp bureau Office for Metropolitan Architecture (OMA).

15 Klimaat

16 Zie ook

- Lijst van bouwwerken in Rotterdam, de belangrijkste bouwwerken op rij
- Lijst van burgemeesters van Rotterdam
- Lijst van rijksmonumenten in Rotterdam (stad), de circa 500 rijksmonumenten in de stad
- Lijst van beelden in Rotterdam, oude en nieuwe kunst in de openbare ruimte
- Lijst van verklaringen van Rotterdamse straatnamen, per wijk op alfabet.
- Rotterdam van A tot Z
- Lijst van molens in Rotterdam

17 Externe links

- Gemeente Rotterdam
- Het ontstaan van Rotterdam, rotterdam.nl
- Gemeentearchief
- Rotterdam en het zuidfront in mei 1940
- Video oud Rotterdam op geheugenvannederland.nl

18 Panorama

Rotterdam gezien vanaf de Euromast (2010). Panorama van 360 graden.

 51° 55' NB, 4° 30' OL

W

19 Tekst-en beeldbronnen, medewerkers, en licenties

19.1 Tekst

- Rotterdam** *Bron:* <https://nl.wikipedia.org/wiki/Rotterdam?oldid=45265876> *Bijdragers:* Andre Engels, Patrick, Amarant, TeunSpaans, Fransvannes, Ellywa, Evanherk, Chuck SMITH, Rob Hooft, Snoop, Bart van der Pligt, Mtev, Jammers, Romaine, Herodotus, SanderSpek, Fruggo, Bemoeial, LennartBolks, Jeroen, Kneiphof, Falcong, Eugene, Kristof vt, Kornee, Stadhouders, MadScientist, Puckly, Waerth, Serassot, HooftBot, Josh, Advance, Robbot, Gidonb, GerardM, Henricus, Bartux, Kattenkruid, Meursault2004, Oscar, RobotE, Johan Lont, Bob.v.R, Siebrand, Dinsdagskind, Chris, RonaldW, MartinD, WeeJeeVee, BolksBot, Edwtie, Jorb, Puc conDoin, Michiel1972, HenkvD, Meneer, Quistnix, Bean 19, Peter Haas, O E P-nlwiki, Gertjan R., Sherpa-nlwiki, Sietske, Robotje, Guanabot-nlwiki, Rub1615, Enveekaa, Hardscarf, Questio, Speur, RobotMichiel1972, Koos Jol, Ewvingerden, Itsme, RJB, Lexw, Natuurliefhebber, Emvee, B kimmel, Rotoz, Ype, Tbc, Martinus, JePe, Alex1, Ilse(a), Cannius, Empoor, ART, Tdevries, Jurre, Steinbach, Jcb, Milliped, Bearsuit, Dedalus, RobotQuistnix, Effeetsanders, Rex, DePiep, Wiki213ip, Maarten Hagi, Wikix-oud, OzzDaWiki, T Houdijk, Vvulto, Joost, ErikvD, Dryke, Edoderoo, Ucucha, Gpvsbot, Sokpopje, Algont, Johjak, RoboRex, Richardw, BvdG, Lignomontanus, UcuchaBot, Willemo, Frietmet, Wester2005, CyeZ, Christoffel K, Dartelaar, Tuvic, Jeroenbot, Chobot, RonaldB, Daniel575, WebBot, Aleichem, Debot, Dolledre, DrBorka, GeeKaa, Eve, Maarten1963, Troefkaart, Sieger, FlaBot, Migdejong, Geograaf, We El. Classical geographer, Px7, Alankomaat, Maniago, Kleuske, Eriksw, BesselDekker, LexTH, Globe-trotter, Ninane, KittenKlub-nlwiki, Canidae, Niels, Quasar3D, Sterz, Gouwenaar, Emiel, Dutch, Jeronimus72, SanderK, Pepijntje, Josq, .marc., Thomas-, Waldo79, Beetlelaaf, Sonty567, Erwin, Guss, Caudex Rax, Edelhart, Nathanael-nlwiki, JFD-nlwiki, Hans B., G.Lanting, Streep, Roelzzz, Perijn, Fontes, Mmwaa-nlwiki, AJW, Risc-nlwiki, Halandinh, Ivory, Berendvd, VincentdeValk, Mexicano, Frankdebruin35, DennisPeeters, P199, Kameraad Pjotr, BoH, Paranormaal, Hansmuller, EdBever, Imodium, Robo bono, Wikiklaas, Denhaag, Hans de Bruijn, Mbch331, Ischal, CrazyPhunk, Zal ik niet zeggen, WikiFB2, Tony99, SieBot, Bouwe Brouwer, Calahan, Thijs!bot, Norbert zeescouts, Araf, Edwinb, AdnergjeBot, Tasja, Erik Baas, Tukka, DG-nlwiki, Rekelbast, Rein N., Thor NL, Jeroen Laven, Ed van Helten, Dapsv, WvT, Adam P, Escarbot, Fietsbel, Jas01, ChristiaanPR, TOM, Cumulus-nlwiki, Maiella, Mb90, Magere Hein, Ciell, FakirNL, Davin, Sindala, Sint Aldegonde, BotChristophe, Karsfoky, HorusRune, John-c, Paul B, Richard-HP4all, Kanman, Wammes Waggel, Florissnuif, Machaerus, Ron4, Hanhil, Basvb, Joey11, Leonvdberg, ArnaudH, Seewolf, Diciej, Rene Romer, MoiraMoira, BotteHarry, CommonsDelinker, AleichemAWB, Joost 99, Hendrik F K, Worderer, Agora, Steven77, Trebaxus, Nomadcowboy, Rei-bot, Takusam, Ken123, Racingfreak, AgainErick, Look Sharp!, OekelWm, Arjan30009, Tomsintown-nlwiki, Pitter, Ljósgeisli, Jop123, DorganBot, Antipedos, WarddrBOT, Rudolphous, YewBowman, TXiKiBoT, Lymantria, BertS, RTov, Handige Harrie, Afhaalchinese, Japiot, VolkovBot, Okobuki, AEvolution, MDVogel, Janqen, Le Fou, Mw007, Kourosh, BotMultichill, R.vandalen, Joseddaas, Wikifrits, Charmilla, Otter, 3wisemen, Chn43468, ARVER, Miho, VanBeem, Arch (hernoemd), AlleborgoBot, Redmar, The-Knife, FredrickS, Verstrooide professor, Bogy007, Vels, Sander1453, GerardusS, De Geo, Tenth Plague, Idioma-bot, Nickzy, Bartvs, UIC2, Koektrommel, Baas Becking, Kninnug, Shinieono, Winterhammer, Kloek8, Mashkov-nlwiki, Den Hieperboree, Rmgs, Eviline, Chielioow, Groucho NL, Pieter2, Wutsje, MTrBot, Dutchrock, MuisjeNL, Vinvlugt, Zobot, GrouchoBot, Boje, Rotterdammer, Kthoelen, Pvt pauline, Finnrrind, Soenita, Janc11, Vdj2, Vliegenmepper, Grawp-nlwiki, AlnoktaBOT, Janwillemvanaalst, Galphen, Complex, Timk70, Jari94, Azzey, Michielverbeek, Stunteltje, Cyn, Alexbot, AGL, Palance, Ruloh01, RonnieV, Scoopa, SilvononBot, Toth, Johndikkema, De Slager, Wouter 1990, JurgenNL, Druifkes, Lauwness, MelancholieBot, Pompidom, Floris5, JanB46, Fc zevenbergen, JRB, Araucarya, Dqfn13, Glatissant, Lucas-bot, MrBlueSky, Alectra, Goudsbloem, Nallimbot, Mezelf14, Japiobot, JZ85, JamesDeButler, R08-42, Flurps, Edoderoobot, Yonidebot, Hoopje, Sumurai8-Bot, MauritsBot, ArthurBot, Ijsbrand93, Lexlof93, Buffon luciano, Janvanginderen, Abigor, Ruis-nlwiki, Mathonius, De Wikischim, Xqbot, Kstang-nlwiki, GhalyBot, Meerdervoort, Almabot, Compro, Olivier Bommel, Krinkle, VosJ, Grebbegoos, Pompidombot, Spraakverwarring, Smile4ever, Rotterdamcitypromotion, Rdordregt, Erik Wannee, Mastadc, RomaineBot, Cornfed, CvHee, Félix, Trijnstel, Tarrels0099, Wiki13, MrBlueBot, Fadhlur, JWZG, TobeBot, RSpork, Hmpta Hmpta Tātārää, TBloemink, Chrixl, Rottermaas, Nickov, Beeld en Geluid Collecties, , JurriaanH, ErikvanB, HarryPetersen, TjBot, WinContro, NIN-TeNIO, Straatmeester, Excellion2pwn, MexicanoBot, Azië, EmausBot, YoungUser, Whaledad, Tomboxz, ZéroBot, HRoestBot, VR-Land, Academieartemis, 1Veertje, Banquo, RARR, DannyK123, Goodmorning, Wiki-dutch-guy-1985, ChuispastonBot, Eppot, Keunes, Woutero, Sjoerddebruin, ChrisN, Joopwikibot, Movses-bot, Shakefoot, Antoine.01, DirkVE, Bakel123, HaHe1979, HanhilBot, Ripchip Bot, MerIwBot, Vinkje83, Notwar, Mathijsblo, Campanile, Anniebanana, Nico Mes, Jean-Pierre Remy, StuartDutchman, 4x57mdi, Friezer, SustainableMobile, Hmuurlink, GudrunFeldkamp, Malinka1, Okmnji-nlwiki, Miguelito88, Rkoster, Afca daniel, Glimpse10, Tolea93, Grmbl76, BoelieWKP, Ikkenickdanniet, Timelezz, Dexbot, Natuur12, Twandewitte, Norman42, Lydia O'Hagan, Peter wilson wong, Ad-dbot, S078, JP001, HexaCore, Posterwoman, Cnrector, Samrietiijk9, Kleopklopa4, Deloniq, MatthijsWiki, Wikix-nlwiki, Alexguiss, Nikolaserb1995, Grasmatt, Thijmen345, Nieuwstjes, Zommel Kegbah, Sean32334, Wsgsxsc en Anoniem: 524

19.2 Beelden

- Bestand:2010-NL-P08-Zuid-Holland-positiekaart-gemnamen.jpg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/2010-NL-P08-Zuid-Holland-positiekaart-gemnamen.jpg> *Licentie:* CC BY-SA 3.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Janwillemvanaalst
- Bestand:Commons-logo.svg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4a/Commons-logo.svg> *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* This version created by Pumbaa, using a proper partial circle and SVG geometry features. (Former versions used to be slightly warped.) *Oorspronkelijke artiest:* SVG version was created by User:Grunt and cleaned up by 3247, based on the earlier PNG version, created by Reidab.
- Bestand:ENI_02321543_FRAM_(02).jpg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/50/ENI_02321543_FRAM_%2802%29.jpg *Licentie:* CC BY-SA 3.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* E.H. Nieuwenhuis
- Bestand:ElisabethKerk.jpg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fa/ElisabethKerk.jpg> *Licentie:* CC-BY-SA-3.0 *Bijdragers:* Verplaatst vanaf nl.wikipedia naar Commons. *Oorspronkelijke artiest:* Hanhil op de Nederlandstalige Wikipedia
- Bestand:Flag_Zuid-Holland.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/63/Flag_Zuid-Holland.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Dit werk vrijgegeven in het **publieke domein** door de auteur, **GeeKaa**. Dit is wereldwijd van toepassing.

In sommige landen is dit wettelijk niet mogelijk; in die gevallen geldt:

GeeKaa staat iedereen toe dit werk voor enig welk doel te gebruiken, zonder enige voorwaarden, tenzij zulke voorwaarden door de wet worden voorgeschreven.

- **Bestand:Flag_of_Belgium_(civil).svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/92/Flag_of_Belgium_%28civil%29.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* ? *Oorspronkelijke artiest:* ?
- **Bestand:Flag_of_Bulgaria.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9a/Flag_of_Bulgaria.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* The flag of Bulgaria. The colors are specified at <http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0034&n=000005&g=as>: *Oorspronkelijke artiest:* SKopp
- **Bestand:Flag_of_Cuba.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bd/Flag_of_Cuba.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Drawn by User:Madden *Oorspronkelijke artiest:* see below
- **Bestand:Flag_of_France.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c3/Flag_of_France.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* http://www.diplomatie.gouv.fr/de/frankreich_3/frankreich-entdecken_244/portrat-frankreichs_247/die-symbole-der-franzosischen-republik_260/trikolore-die-nationalfahne_114.html *Oorspronkelijke artiest:* This graphic was drawn by SKopp.
- **Bestand:Flag_of_Germany.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/ba/Flag_of_Germany.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* ? *Oorspronkelijke artiest:* ?
- **Bestand:Flag_of_Hungary.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c1/Flag_of_Hungary.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:*
- **Flags of the World – Hungary** *Oorspronkelijke artiest:* SKopp
- **Bestand:Flag_of_Indonesia.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9f/Flag_of_Indonesia.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Law: s.id:Undang-Undang Republik Indonesia Nomor 24 Tahun 2009 (http://badanbahasa.kemdiknas.go.id/lamanbahasa/sites/default/files/UU_2009_24.pdf) *Oorspronkelijke artiest:* Drawn by User:SKopp, rewritten by User:Gabbe
- **Bestand:Flag_of_Italy.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/03/Flag_of_Italy.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* There has been a long discussion on the colors of this flag. *Please read the talk page before editing or reverting this image.* Pantone to RGB performed by <http://www.pantone.com/pages/pantone/colorfinder.aspx> *Oorspronkelijke artiest:* see below
- **Bestand:Flag_of_Japan.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9e/Flag_of_Japan.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Law Concerning the National Flag and Anthem (1999) URL link in English, actual law (Japanese; colors from http://www.mod.go.jp/j/info/nds/siyousyo/dsp_list_j.htm#Z8701) *Oorspronkelijke artiest:* Various
- **Bestand:Flag_of_Luxembourg.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/da/Flag_of_Luxembourg.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk <http://www.legilux.public.lu/leg/a/archives/1972/0051/a051.pdf#page=2>, colors from <http://www.legilux.public.lu/leg/a/archives/1993/0731609/0731609.pdf> *Oorspronkelijke artiest:* Drawn by User:SKopp
- **Bestand:Flag_of_Norway.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d9/Flag_of_Norway.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Dbenbenn
- **Bestand:Flag_of_Poland.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/12/Flag_of_Poland.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Own work, modified color values by text substitution in the existing file *Oorspronkelijke artiest:* Mareklug, Wanted
- **Bestand:Flag_of_Romania.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/73/Flag_of_Romania.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* AdiJapan
- **Bestand:Flag_of_Rotterdam.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/16/Flag_of_Rotterdam.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Andreas Trepte
- **Bestand:Flag_of_Russia.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f3/Flag_of_Russia.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Государственный флаг Российской Федерации. Цвета флага: (Blue - Pantone 286 C, Red - Pantone 485 C) взяты из [1][2][3][4] *Oorspronkelijke artiest:* Zscout370
- **Bestand:Flag_of_Slovakia.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e6/Flag_of_Slovakia.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk; here, colors *Oorspronkelijke artiest:* SKopp
- **Bestand:Flag_of_South_Africa.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/af/Flag_of_South_Africa.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Per specifications in the Constitution of South Africa, Schedule 1 - National flag *Oorspronkelijke artiest:* Flag design by Frederick Brownell, image by Wikimedia Commons users
- **Bestand:Flag_of_South_Korea.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/09/Flag_of_South_Korea.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Ordinance Act of the Law concerning the National Flag of the Republic of Korea, Construction and color guidelines (Russian/English) ← This site is not exist now.(2012.06.05) *Oorspronkelijke artiest:* Various
- **Bestand:Flag_of_Switzerland_(Pantone).svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/08/Flag_of_Switzerland_%28Pantone%29.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* PDF Colors Construction sheet *Oorspronkelijke artiest:* Vector graphics: *Flag_of_Switzerland.svg: User:Marc Mongenet

Credits:

- **Bestand:Flag_of_the_Czech_Republic.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cb/Flag_of_the_Czech_Republic.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:*
  - -xfi-'s file
  - -xfi-'s code
  - Zirland's codes of colors

Oorspronkelijke artiest:

(of code): SVG version by cs:-xfi-

- **Bestand:Flag_of_the_Netherlands.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/20/Flag_of_the_Netherlands.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Zscout370

- **Bestand:Flag_of_the_People's_Republic_of_China.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fa/Flag_of_the_People%27s_Republic_of_China.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk, http://www.protocol.gov.hk/flags/eng/n_flag/design.html *Oorspronkelijke artiest:* Drawn by User:SKopp, redrawn by User:Denelson83 and User:Zscout370
- **Bestand:Flag_of_the_United_Kingdom.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ae/Flag_of_the_United_Kingdom.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk per data at <http://flagspot.net/flags/gb.html> *Oorspronkelijke artiest:* Original flag by Acts of Union 1800
- **Bestand:Flag_of_the_United_States.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a4/Flag_of_the_United_States.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* SVG implementation of U. S. Code: Title 4, Chapter 1, Section 1 [1] (the United States Federal “Flag Law”). *Oorspronkelijke artiest:* Dbenbenn, Zscout370, Jacobolus, Indolences, Technion.
- **Bestand:HerdenkingVuurgrensRotterdam1940_2007_edit1.jpg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7f/HerdenkingVuurgrensRotterdam1940_2007_edit1.jpg *Licentie:* CC-BY-SA-3.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Yorick Groen - Edited by (Noise reduced, sharpened and tilt removed): Arad
- **Bestand:Internet-web-browser.svg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/74/Internet-web-browser.svg> *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* The Tango! Desktop Project *Oorspronkelijke artiest:* The people from the Tango! project
- **Bestand:LocatieRotterdam-2010.png** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/98/LocatieRotterdam-2010.png> *Licentie:* Public domain *Bijdragers:*
- [LocatieRotterdam.png](#) *Oorspronkelijke artiest:* [LocatieRotterdam.png](#): **Mtcv**
- **Bestand:Marktroterdam.jpg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f5/Marktroterdam.jpg> *Licentie:* CC-BY-SA-3.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* M.Minderhoud
- **Bestand:Metrostation_Rotterdam_Centraal.jpg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/56/Metrostation_Rotterdam_Centraal.jpg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Mauritsvink
- **Bestand:Montevideo_2010.JPG** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ec/Montevideo_2010.JPG *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Rottermaas
- **Bestand:Nieuw_hart_voor_zuidelijk_stadsdeel.ogg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/33/Nieuw_hart_voor_zuidelijk_stadsdeel.ogg *Licentie:* CC BY-SA 3.0 *Bijdragers:* Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid / NOS *Oorspronkelijke artiest:* Polygoon Hollands Nieuws
- **Bestand:NI-Rotterdam-article.ogg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/28/NI-Rotterdam-article.ogg> *Licentie:* CC-BY-SA-3.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Jcb
- **Bestand:Nuvola_single_chevron_right.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ee/1rightarrow_blue.svg *Licentie:* LGPL *Bijdragers:* [1rightarrow.png](#): `<a href="//commons.wikimedia.org/wiki/File:1rightarrow.png" class="image"></a>` *Oorspronkelijke artiest:* en:David Vignoni, User:Stannered
- **Bestand:Ontdekt_uw_stad_tentoonstelling.ogg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cd/Ontdekt_uw_stad_tentoonstelling.ogg *Licentie:* CC BY-SA 3.0 *Bijdragers:* Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid / NOS *Oorspronkelijke artiest:* Polygoon Hollands Nieuws
- **Bestand:Portal_icon.svg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c9/Portal.svg> *Licentie:* CC BY 2.5 *Bijdragers:*
  - [Portal.svg](#)*Oorspronkelijke artiest:* [Portal.svg](#): Pepetps
- **Bestand:Potlood-kubus2.jpg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/63/Potlood-kubus2.jpg> *Licentie:* CC-BY-SA-3.0 *Bijdragers:* Transferred from nl.wikipedia *Oorspronkelijke artiest:* Original uploader was Josh at nl.wikipedia
- **Bestand:Red_pog.svg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0c/Red_pog.svg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Andux
- **Bestand:RomanW-01.png** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4a/RomanW-01.png> *Licentie:* CC-BY-SA-3.0 *Bijdragers:* ? *Oorspronkelijke artiest:* ?
- **Bestand:Rotterdam,_Laurenskerk,_na_bombardement_van_mei_1940.jpg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/61/Rotterdam%2C_Laurenskerk%2C_na_bombardement_van_mei_1940.jpg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* http://www.archives.gov/research_room/arc/ ARC Identifier: 535916; U.S. Defense Visual Information Center photo HD-SN-99-02993 [1] *Oorspronkelijke artiest:* Onbekend
- **Bestand:Rotterdam-centrum-OpenTopo.jpg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/89/Rotterdam-centrum-OpenTopo.jpg> *Licentie:* CC BY-SA 4.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Janwillemvanaalst
- **Bestand:Rotterdam-plaats-OpenTopo.jpg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b6/Rotterdam-plaats-OpenTopo.jpg> *Licentie:* CC BY-SA 3.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Janwillemvanaalst
- **Bestand:RotterdamMaasNederland.jpg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/69/RotterdamMaasNederland.jpg> *Licentie:* CC BY 3.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Massimo Catarinella
- **Bestand:RotterdamPanoramaTopEuromast.jpg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f0/RotterdamPanoramaTopEuromast.jpg> *Licentie:* CC0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Steve Cimolino
- **Bestand:Rotterdam_-_De_Beurs_en_Station_Beurs.jpg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/df/Rotterdam_-_De_Beurs_en_Station_Beurs.jpg *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* Original image: Photochrom print (color photo lithograph)

Reproduction number: LC-DIG-ppmsc-05836 from Library of Congress, Prints and Photographs Division, Photochrom Prints Collection
Oorspronkelijke artiest: Onbekend

- **Bestand:Rotterdam_-_Delfsevaart_1900.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/91/Rotterdam_-_Delfsevaart_1900.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: Original image: Photochrom print (color photo lithograph)

Reproduction number: **LC-DIG-ppmsc-05853** from Library of Congress, Prints and Photographs Division, Photochrom Prints Collection
Oorspronkelijke artiest: Onbekend

- **Bestand:Rotterdam_20050518_7637.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Rotterdam_20050518_7637.jpg Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Verplaatst vanaf nl.wikipedia naar Commons. Oorspronkelijke artiest: Debot op de Nederlandstalige Wikipedia
- **Bestand:Rotterdam_4.45392E_51.91454N.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/ff/Rotterdam_4.45392E_51.91454N.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: ? Oorspronkelijke artiest: ?
- **Bestand:Rotterdam_Erasmusbrug_Kop_van_Zuid_20050928_40201.JPG** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/05/Rotterdam_Erasmusbrug_Kop_van_Zuid_20050928_40201.JPG Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Verplaatst vanaf nl.wikipedia naar Commons. Oorspronkelijke artiest: Debot op de Nederlandstalige Wikipedia
- **Bestand:Rotterdam_NationaleNederlanden.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f5/Rotterdam_NationaleNederlanden.jpg Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: M.Minderhoud
- **Bestand:Rotterdam_Nieuwbouw_op_Zuid.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7e/Rotterdam_Nieuwbouw_op_Zuid.jpg Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Verplaatst vanaf nl.wikipedia naar Commons. Oorspronkelijke artiest: Josh op de Nederlandstalige Wikipedia
- **Bestand:Rotterdam_erasmusbrug.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/33/Rotterdam_erasmusbrug.jpg Licentie: CC BY 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: F.Eveleens
- **Bestand:Rotterdam_met_Euromast.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2f/Rotterdam_met_Euromast.jpg Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: nl:Gebruiker:Quistnix
- **Bestand:Rotterdam_skyline.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d7/Rotterdam_skyline.jpg Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: M.Minderhoud
- **Bestand:Rotterdam_stadhuis.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Rotterdam_stadhuis.jpg Licentie: CC BY 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: F.Eveleens
- **Bestand:Rotterdam_universiteit_faculteitsgebouw.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b0/Rotterdam_universiteit_faculteitsgebouw.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Wikifrits
- **Bestand:Rotterdam_wapen.svg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/56/Rotterdam_wapen.svg Licentie: Public domain Bijdragers: based on Hoge Raad van Adel SVG is own work. Oorspronkelijke artiest: Unknown, SVG by User:Arch
- **Bestand:Rotterdams_centrum_nadert_voltooiing.ogg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d5/Rotterdams_centrum_nadert_voltooiing.ogg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid / NOS Oorspronkelijke artiest: Polygoon Hollands Nieuws
- **Bestand:Rotterdamse_bruggen.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/42/Rotterdamse_bruggen.jpg Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Verplaatst vanaf nl.wikipedia naar Commons. Oorspronkelijke artiest: T Houdijk op de Nederlandstalige Wikipedia
- **Bestand:StadionFeyenoord.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/08/StadionFeyenoord.jpg> Licentie: Public domain Bijdragers: Verplaatst vanaf nl.wikipedia naar Commons. Oorspronkelijke artiest: Author and original uploader was ART at nl.wikipedia
- **Bestand:Stadsgezicht_Rotterdam_1660.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/ff/Stadsgezicht_Rotterdam_1660.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: collectie.boijmans.nl : Home : Info : Pic Oorspronkelijke artiest: Anoniem

Voorheen toegeschreven aan Pieter de Hooch

Voorheen toegeschreven aan Ludolf de Jongh

- **Bestand:Status-geel.gif** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2c/Status-geel.gif> Licentie: Public domain Bijdragers: Transferred from nl.wikipedia Oorspronkelijke artiest: Original uploader was Experience040 at nl.wikipedia
- **Bestand:Status-groen.gif** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/69/Status-groen.gif> Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Transferred from nl.wikipedia Oorspronkelijke artiest: Original uploader was Experience040 at nl.wikipedia
- **Bestand:Vliegen_boven_het_besneeuwde_landschap_Weeknummer_27-27_-_Open_Beelden_-_51113.ogv** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f5/Vliegen_boven_het_besneeuwde_landschap_Weeknummer_27-27_-_Open_Beelden_-_51113.ogv Licentie: CC BY-SA 3.0 nl Bijdragers: 517918 at Open Beelden Oorspronkelijke artiest: Polygoon-Profilti (producent) / Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (beheerder)
- **Bestand:Wikivoyage-Logo-v3-icon.svg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/dd/Wikivoyage-Logo-v3-icon.svg> Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: AleXXw
- **Bestand:Wilhelminapier.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b4/Wilhelminapier.jpg> Licentie: Public domain Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Hanhil

19.3 Content license

- Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0